

УДК 37.016:[811.111+811.161.2

Павлик Н. В.

КОМПЛІМЕНТ НА ЕТАПІ ПІДТРИМКИ КОНТАКТУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Стаття присвячена дослідженню фатичного мовленнєвого акту компліменту на етапі підтримки контакту в англійській та українській мовах. У роботі уточнюється поняття компліменту та пропонується зіставлення цих одиниць в англійській та українській мовах на основі тематичної класифікації.

Ключові слова: комплімент, підтримка контакту, фатичний мовленнєвий акт, похвала, ввічливе висловлювання.

Павлик Н. В. Комплимент на этапе поддержания контакта (на материале английского и украинского языков). – Статья.

Статья посвящена исследованию фатического речевого акта комплимента на этапе поддержания контакта в английском и украинском языках. В работе уточняется понятие комплимента и предлагается сопоставление этих единиц в английском и украинском языках на основе тематической классификации.

Ключевые слова: комплимент, поддержание контакта, фатический речевой акт, похвала, вежливое высказывание.

Pavlyk N. V. Compliment at the phase of prolonging the contact (in the English and Ukrainian languages). – Article.

The given article deals with the investigation of the phatic speech acts of compliments at the phase of the prolonging the contact in the English and Ukrainian languages. The notion of the compliment is being defined and the comparison of these units in the English and Ukrainian languages is proposed basing on the thematic classification.

Key words: compliment, prolongation of the contact, phatic speech act, praise, polite phrases.

Сучасна епоха глобалізації вимагає дослідження таких одиниць мовлення, які спрямовані не тільки на досягнення комунікативної мети та впливу на адресата, але й на гармонізацію та покращення стосунків між співрозмовниками. Це актуалізує проблему вивчення компліменту як мовленнєвого акту (О.С. Вострікова, Ю.В. Жуманова, Ю.В. Микитюк, М.Я. Міщенко).

Актуальність дослідження полягає, з одного боку, у його практичному значенні для комунікативної практики носіїв англійської й української мов, а з іншого – у відсутності лінгвістичних робіт, присвячених комплексному вивченню фатичного мовленнєвого акту компліменту в англійській та українській мовах на етапі підтримки комунікації. Фатичні мовленнєві акти підтримки комунікації є універсальними одиницями в будь-якій мові (Б.К. Маліновський), що сприяють продовженню, пролонгації контакту. Комплімент як різновид фатичного мовленнєвого акту підтримки контакту дає можливість не лише сприяти підтримці спілкування, але й відобразити тип стосунків між комунікантами.

Аналіз останніх наукових доробок свідчить про значну увагу до компліменту як мовленнєвої одиниці, котра сприяє зміні стосунків між співрозмовниками. Багато лінгвістичних праць присвячено дослідженню компліментів в одній мові, зокрема, в англійській (О.С. Вострікова [2], В.Я. Міщенко [5]), російській (Н.І. Формановська [9; 10]), українській (С.К. Богдан [1], Н.О. Зубець [4], Я.К. Радевич-Винницький [7], І.Ю. Шкіцька [11]), рідше – зіставленню: російська й англійська мови (Ю.В. Жуманова [3], Р.В. Серебрякова [8]), російська та в'єтнамська мови (Нгуен Тху Хіонг [6]).

Так, на думку О.С. Вострікової, ці одиниці є комплексною взаємодією, що виконує в про-

цесі спілкування низку функцій, спрямованих на гармонізацію або дисгармонізацію людських стосунків [2, с. 4]. Як зазначає науковець, *комплімент* – це засіб фатичного спілкування, що виконує конструктивну функцію, котра виражається у встановленні «потрібного тону та стилю спілкування, формуванні певного ставлення адресата до повідомлюваної інформації, скороченні дистанції між комунікантами й знятті емоційної напруги» [2, с. 5]. Водночас *комплімент* може виконувати й деструктивну функцію, що є негативною щодо адресата, у такому вигляді комплімент не спрямований на гармонічні стосунки, а навпаки, здатний непрямо виразити негативне ставлення до адресата [2, с. 5]. Отже, *комплімент* може як сприяти, так і перешкоджати гармонійним стосункам між співрозмовниками.

Зіставлення *компліментів* у російській і англійській мові показує, що тематичне спрямування в двох мовах має багато спільного, а саме: внутрішні та зовнішні риси характеру, ставлення адресанта до адресата, речі, хобі, близькі люди адресата [3, с. 5]. Як зазначає Ю.В. Жуманова, у російській мові *компліменти* більш загальні, тоді як в англійській – більш деталізовані та різноманітні [3, с. 5]. Важливо, що *компліменти* в двох досліджуваних мовах наділені певними інтенціями, серед яких – висловити симпатію чи захоплення адресатом, привітати адресата, отримати бажане від нього. Проте тільки російській мові притаманні інтенції викликати жаль з боку адресата або заспокоїти його [3, с. 5]. Таким чином, *компліменти* в російській і англійській мовах мають однакову тематику та майже однакові інтенції.

Вивчаючи *комплімент* в українській мові, Н.О. Зубець зазначає, що в різних сферах (у культурній, діловій і науковій сферах, у побуті) він

став «невід'ємним компонентом сучасної мовленнєвої практики» [4, с. 142]. *Комплімент* сприймається «як своєрідний комунікативний акт, у якому мовець (адресант) висловлює позитивну (рідше – псевдопозитивну) думку про свого слухача (адресата), виголошує її в умовах безпосереднього спілкування для досягнення певної мети» [4, с. 143]. Уживання *компліменту*, за словами Н.О. Зубець, має «соціальний характер – підтримання гармонійних стосунків між комунікантами» [4, с. 143]. Людина, котра промовляє комплімент, має на меті вплинути на свого слухача й висловити прихильність до нього та захоплення його особистістю, що сприяє покращенню емоційного стану співбесідника та заохочує його підтримувати комунікацію. Отже, за переконанням Н.О. Зубець, комплімент є обов'язковим компонентом сучасного мовлення, що має на меті не тільки підтримку хороших стосунків, але й вплив на адресата завдяки висловленню прихильного повідомлення. Подібної думки дотримується І.Ю. Шкіцька. Так, вивчаючи маніпулятивні стратегії, вона стверджує, що *компліменти* «характеризуються прагматичною багатозначністю» [11, с. 16]. За її дослідженнями, компліменти дають «узагальнену або перебільшену позитивну оцінку співрозмовнику; порівнюють адресата з іншими людьми; вихваляють професійну майстерність співрозмовника, його вміння, навички, здібності, вроду, моральні й інші особистісні якості» [11, с. 10], що забезпечує можливість позитивно вплинути на адресата та змінити його поведінку. На думку дослідниці, використання лексем, що мають негативно-оцінне значення в компліментарних висловлюваннях щодо адресата, є поодинокими [11, с. 11]. Натомість *компліменти* часто слугують для маскуванню істинних намірів маніпулятора й зазвичай займають препозицію щодо іншої переданої слухачеві інформації [11, с. 16]. Отже, *компліменти* здатні виконувати не тільки маніпулятивну, але й фатичну функцію, при цьому регулюючи та підтримуючи комунікацію.

Незважаючи на широту досліджень компліменту в англійській та українській мовах, проблема зіставлення цих одиниць у двох мовах залишається актуальною, тоді як аспект компліменту як фатичного мовленнєвого акту на центральному етапі спілкування досі висвітлений мало. Таким чином, вважаємо вартим уваги зіставлення фатичних мовленнєвих актів *компліменту* на етапі підтримки контакту в англійській і українській мовах.

Мета статті полягає в зіставленні фатичних мовленнєвих актів компліменту в англійській і українській мовах. Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких завдань: уточнення змісту поняття «*комплімент*», визначення особливостей компліментів як фатичних мовленнєвих

актів в англійській і українській мовах і зіставлення досліджуваних одиниць.

З метою уточнення змісту поняття «комплімент» звернемося до англійських і україномовних словників. За словником української мови, «*комплімент* – це приємні, люб'язні слова; похвала, лестощі» [12, с. 251]. Словники англійської мови дають дуже подібні визначення компліменту. Так, словник Oxford Dictionary Online визначає комплімент як «ввічливе висловлювання похвали або захоплення» [16]; за словником Longman Dictionary of Contemporary English компліментом є «висловлювання, що показує ваше захоплення чимось / кимось» [14], а за словником Cambridge Dictionaries Online компліментом є «висловлювання, що виражає схвалення, захоплення або повагу» [13].

Етимологічний словник англійської мови Online Etymology dictionary дає дещо інше пояснення *компліменту*, а саме: «дія, висловлювання ввічливості, розуміється як таке, що зазвичай включає в себе деяке лицемірство» [15]. Дослідник *компліментів* Нгуен Тху Хюнг, підтримуючи думку К. Adamzik, зазначає, що комплімент у вузькому розумінні є ритуалізованою, проте не завжди широкою оцінкою, яка прямо стосується партнера в спілкуванні. Таким чином, *компліменти* – це приємні та ввічливі слова, що виражають захоплення й похвалу когось / чогось; це не завжди щирі висловлювання, що спрямовані на адресата й сприяють / не сприяють покращенню стосунків між комунікантами.

Комплімент забезпечує успішність комунікації на всіх її етапах: установленні, підтримці та завершенні контакту [2, с. 5]. Проте на етапі підтримки контакту адресант використовує *комплімент* із дещо іншою метою, ніж, наприклад, на початковому етапі встановлення контакту. Так, якщо під час установлення контакту *комплімент* виконує роль елемента, що ініціює контакт і встановлює позитивну атмосферу між комунікантами, то на центральній фазі спілкування його роль полягає в тому, щоб на якомога довший період продовжити існування цієї атмосфери, покращити настрій адресата, засвідчити йому свою увагу.

Як зазначає О.С. Вострікова, на етапі підтримки контакту в англійській мові комплімент полегшує подальшу взаємодію комунікантів, сприяє підтримці уваги й зацікавленню співрозмовника, стимулює розвиток спілкування, контроль розуміння, покращує міжособистісну атракцію та підтримує позитивний комунікативний клімат [2, с. 5]. За словами Я.К. Радевич-Винницького, призначенням *компліменту* в україномовному дискурсі є «зробити словами приємність співрозмовникові, підвищити йому настрій, викликати взаємну симпатію» [7, с. 154]. Таким чином, в англійській і українській мовах *комплімент* є засобом фатичної

комунікації, що стимулює міжособистісну симпатію та покращує настрої комунікантів на різних етапах спілкування.

Мета фатичного мовленнєвого акту *компліменту* на фазі підтримки контакту полягає в досягненні необхідного тону спілкування, формуванні позитивного ставлення співрозмовників один до одного, зменшенні дистанції між ними та знятті емоційного напруження [2, с. 5]. Отже, комплімент виконує позитивну функцію, наприклад:

“...but I know I can be a lady to you, because you always treat me as a lady, and always will. – Well, this is really very nice of you, Miss Doolittle” (20, 117). *«Світла, благородна душа в тебе, безцінна Марусечко! Для тебе життєве море не страшне, а я боюсь його»* (18).

Комплімент як в англійській, так і в українській мовах дає можливість висловити захоплення співрозмовником і водночас підтримати комунікацію.

Використання компліментів на центральному етапі комунікації як в англійській, так і в українській мові вимагає від мовця певного творчого підходу до його реалізації [2, с. 10], тобто адресант повинен зробити особистий вклад у його формування, беручи до уваги не лише конкретні умови спілкування, але й особу адресата.

Відповідно до мовленнєвого етикету комплімент, що висловлюється адресантом, передбачає реакцію адресата, яка є свідченням того, що комплімент позитивно сприймається адресатом, отже, спілкування буде продовжено. Такі одиниці зустрічаються в англійській і українській мовах, наприклад:

“Well I must say your house is in a charming spot here. Really most charming. – Yes: it is indeed” (21, 74). *«Гарненькі жінки всі з талантом. – Спасибі»* (18).

Реакція адресата на комплімент може бути різною: висловлення вдячності або компліменту у відповідь.

Якщо адресант використовує комплімент для того, щоб справити враження на адресата, вплинути на нього, зробити йому приємне, підтримати на хорошому рівні або навіть покращити стосунки між ними, то адресат використовує комплімент як спосіб продовження контакту, щоб запевнити адресанта у своїй увазі та схваленні тієї інформації, що була ним сказана, наприклад: *«Здорова, цвіте, шиє, з дітьми возиться, а перед твоїм портретом молиться. – Свята жєницина!»* (18).

Тематика компліментів дуже різноманітна. Зокрема, як вказує О.С. Вострікова, вони можуть виражати вдячність за запропоновану допомогу, за розуміння проблеми й труднощів співрозмовника, за зроблені кроки до досягнення цілі [2, с. 10]. Досліджуючи компліменти в українській мові, Н.О. Зубець виокремлює одиниці за ознаками, що підлягають схваленню: 1) компліменти зовніш-

ньому вигляду людини; 2) компліменти, що характеризують внутрішні, моральні якості людини; 3) компліменти, що схвалюють різні здібності людини [4, с. 142–147]. На підставі робіт О.С. Вострікової, Н.О. Зубець і фактичного матеріалу дослідження для процедури зіставлення компліментів у двох мовах ми розробили власну класифікацію. Так, компліменти можуть бути:

1) щодо зовнішнього вигляду особи адресата, наприклад: *“Just look at him, Praddy: he looks cheerful, don’t he?”* (21, 19); *“– You come like a breath of spring”* (21, 114). *«Ба ні, він балака з мною, але щоб пожартувати, то в нього цього і на думці нема. – Дивно! Тадже ти з лиця краца від Оксани!»* (19, 92). Так, мовець може робити комплімент, вказуючи на красу, вроду адресата;

2) щодо особистісних якостей адресата, наприклад: *“And I’ll pay for the lessons. – Oh, you are real good. Thank you, Captain”* (20, 33); *«...і кожного визволятиму з okazji й навчатиму усьому якнайкраще!... – Спасенна ви душа!»* (19, 125). Висловлюючи такі компліменти, адресант акцентує увагу на доброті, щирості, відвертості й інших якостях адресата та вихваляє їх;

3) щодо здібностей людини, наприклад: *“In short, behaving as if you were in Heaven, where there are no third-class carriages, and one soul is as good as another. – Amen. You are a born preacher”* (20, 121); *“– C-c-c-I cant. C-Cup. – Good. Splendid, Miss Doolittle. – By Jupiter, she’s done it at the first shot”* (20, 62); *«Спасибі, тату! – Розумна головка!»* (17, 370); *«– Говорю вам, што я все страждаю об вас і што серце моє кипить і пузирить, как настояща шєвська смола в огнє. – Ох, як же ви палко та хорошеє балакаєте»* (19, 103);

4) компліменти щодо ситуації, в якій знаходяться комуніканти, наприклад: *“What a charming little place you have here!”* (21, 15); *“What a beautiful night! Look!”* (21, 68); *«Не можна очей одірвати.... Ах, сад. Ах, сад який! Рай, рай кругом!»* (18); *«О, мої божєстєнні зорі»* (18). Адресант може вихвалити місце, де перебувають співрозмовники, наявні предмети, ситуацію, що склалася навколо них.

Отже, запропонована вище класифікація компліментів показує, що адресант може вплинути на адресата, засвідчити свою увагу співрозмовнику, висловлюючи при цьому приємні слова щодо його особи, здібностей чи персональних якостей, а також щодо ситуації й умов, в яких перебувають комуніканти.

Таким чином, комплімент як фатичний мовленнєвий акт підтримки контакту в англійській і українській мовах є особливим різновидом ввічливого висловлювання адресанта, що виконує фатичну та/або маніпулятивну функцію й спрямований на адресата з метою покращення стосунків між ними. Компліменти дають можливість адресан-

ту не тільки підтримати спілкування на певному рівні, але й покращити його. Як в англійській, так і в українській мові комплімент на центральному етапі підтримки комунікації є одиницею, що виражає повагу, гарне ставлення до співрозмовника,

сприяє створенню позитивної атмосфери та подальшій взаємодії співрозмовників. Компліменти використовуються з метою отримання зворотного зв'язку та покращення стосунків між комунікантами.

Література

1. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С.К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Вострикова Е.С. Комплімент как одна из форм фатического общения : автореф. дис. на соиск. степ. к. ф. н., специальность 10.02.04 «Германские языки» / Е.С. Вострикова. – СПб., 2010. – 18 с.
3. Жуматова Ю.В. Лингвокультурологические особенности русского и английского комплиментов : автореф. дис. на соиск. степ. к. ф. н., специальность 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ю.В. Жуматова. – Челябинск, 2009. – 23 с.
4. Зубець Н.О. Прагматика компліментного акту мовлення / Н.О. Зубець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 22. – С. 142–147.
5. Міщенко В.Я. Комплімент в мовленнєвій поведінці представників англійської та американської культур : автореф. дис. канд. філол. наук : спеціальність 10.02.04 «Германські мови» / В.Я. Міщенко. – Харків, 1999. – 18 с.
6. Нгуен Тху Хьонг. Комплімент и способы его приема в современной русской и вьетнамской коммуникативной культуре : автореф. дис. на соиск. степ. к. ф. н., специальность 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Тху Хьонг Нгуен. – М., 2014. – 23 с.
7. Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування / Я.К. Радевич-Винницький. – Львів, 2001. – 224 с.
8. Серебрякова Р.В. Национальная специфика речевых актов комплимента и похвалы в русской и английской коммуникативных культурах : диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, специальность 10.02.19 «Теория языка» / Р.В. Серебрякова. – Воронежский государственный университет, Воронеж, 2002. – 202 с.
9. Формановская Н.И. Культура общения и речевой этикет / Н.И. Формановская. – М. : ИКАР, 2005. – 2-е изд. – 250 с.
10. Формановская Н.И. Речевое общение : коммуникативно-прагматический подход / Н.И. Формановская. – М. : Рус. яз., 2002. – 216 с.
11. Шкіцька І.Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові : автореф. дис. докт. філол. наук : спеціальність 10.02.01 «Українська мова» / І.Ю. Шкіцька. – К., 2013. – 31 с.
12. Словник української мови : в 11-ти т. / [за ред. І.К. Білодіда]. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1973. – Т. 4 : І – М. – 840 с.
13. CDO – Cambridge Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org/>.
14. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>.
15. OED – Online Etymology dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>.
16. Oxford Dictionary Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com>.

Джерела ілюстративного матеріалу

17. Карпенко-Карий І.К. Драматичні твори / Вступ. ст., упоряд. і приміт. Р.Я. Пилипчука. – К. : Наук. думка, 1989. – 608 с.
18. Карпенко-Карий І.К. Житєйське море : комедія на 4 дії [Електронний ресурс] / І.К. Карпенко-Карий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://md-eksperiment.org/post/20160810-zhitejske-more>.
19. Кропивницький М.Л. Драматичні твори / Упоряд. і приміт. В.М. Івашкова; вступ. стаття Л.З. Мороз. — Київ : Наук. думка, 1990. – 608 с.
20. Шоу Б. Пигмалион (Pygmalion) / Б. Шоу // Пигмалион. Цезарь и Клеопатра : Книга для чтения на английском языке. – СПб. : Антология, КАРО, 2006. – С. 5–146.
21. Шоу Б. Пьесы : [учебное пособие, книга для чтения на английском языке] / Б. Шоу. – СПб. : Антология, 2002. – 160 с.